

Komlós Aladár tanulmánya a Magyar Klasszikusok sorozata legjobb bevezetőjének egyike. Egyetlen hibája bizonyos aránytalanságában van. S ugyanez az aránytalanság szemléletesen megmutatkozik a válogatásban is. Nem domborítja ki eléggé világosan, hogy Vajdának azok a prózai írásai, politikai cikkei, amelyeket — egy kissé talán a felfedezés friss örömeiben — Vajda életművének szinte középpontjába helyez, éppen azért jelentenek különös értéket, hogy azokat Vajda a halhatatlan költemények megalkotója írta. Nem mintha Komlós Aladár nem méltányolná ezt a költészetet — annak minden tartalmi és nem egyszer formai

erényeivel — a kellő módon. De az egész bevezető és az egész válogatás aránya mégis kissé túlzott módon emeli ki Vajdát, a kétségtelenül jelentős politikai publicistát, a nagy, haladó költő rovására. Ennek ellenére a kötet sikerült és hasznos, Komlós előszava nemcsak jó és tanulságos, de elmélyült és valóban költőien megírt mű is. Azok a szép fejezetek, amelyek Vajdáról, az üstökösölő- és a »fenség költőjéről« szólnak, mindenestre mintaképlül szolgálhatnak azoknak, akik a Magyar Klasszikusok sorozatának előszavaiban a jövőben egy-egy költőnk értékelésének nehéz feladatát vállalták el.

Keszi Imre

A »KÜLÖNÖS HÁZASSÁG« SZOVJET KIADÁSA

A Szovjetunióban a Nagy Októberi Forradalom óta a kultúra hatalmas virágzásnak indult. Az orosz irodalom klasszikusai eljutottak jogos örökösöknek, a dolgozó népnek tulajdonába. 1917 óta Puskin műveit 62, Gorkij alkotásait 68, Gogol műveit pedig 25 millió példányban adták ki a Szovjetunió népeinek különböző nyelvein. Az orosz klasszikusok és a szovjet szerzők műveinek milliós kiadásai mellett nagy gondot fordítanak a külföldi klasszikusok megszólaltatására is. Shakespeare, Dickens, Goethe, Heine, Hugo műveit szintén több szovjet nép nyelvére lefordították és milliós példányszámban forognak közkezen. A külföldi írók sorában nagy szeretetnek és megbecsülésnek örvend Petőfi. Válogatott verseinek kilenc orosznyelvű kiadásáról tudunk, összegyűjtött műveinek négy-kötetes kiadásán pedig most dolgoznak. A szovjet olvasók a magyar klasszikus irodalom több kiemelkedő fróját is ismerik. Tudomásunk van arról, hogy Móricz Zsigmond Sárarany című regénye és a Hét krajcár 1926-ban ill. 1928-ban megjelent oroszul. (Demeter Tibor: Magyar irodalom idegen nyelven. Kéziratban.) Nem régebben hagyta el a sajtót egy magyar népmese-gyűjtemény, Hidas Antal összeállításában. Tavaly került sor Mikszáth Kálmán »Különös házasság« című regényének kiadására. A regényt a múlt irodalomtörténeti minden eszközzel elhallgatták, a magyar olvasók tömegei is csak a felszabadulás után ismerték meg, fordításban is csak 1945 után jelenhetett meg először.

A »Különös házasság« O. Gromov és G. Lejbutin fordításában a GIHL kiadásában jelent meg 1951. végén 30.000 példányban. (Кальман Миксат: Странный Брак. Роман. Москва 1951. Государственное издательство художественной литературы.)

A regényt a fordító Oleg Gromov ötletes előszava előzi meg. Az előszó tömör egyszerűséggel jelöli meg Mikszáth munkásságának fontosabb állomásait, rámutat ellentmondásaira és az ellentmondások társadalmi és politikai okaira.

O. Gromov Mikszáth életrajzi adataiból kiemeli, hogy a balassagyarmati megyei közigazgatási hivatalnál eltöltött idő jó alkalmat nyújtott az írónak arra, hogy »megismerje a hivatalnokok életét és szokásait.« Szegedi tartózkodásával kapcsolatban pedig megemlíti Mikszáthnak a királyi kormánybiztosi hivatal dicstelen működéséről szóló írásait. A »Tót atyafiak« és a »Jó palócok« c. novellásköteteit és a Pesti Hirlapban közölt »Országgyűlési karcolatok«-at olyan műveknek tekintti, amelyek »végérvényesen meghatározták alkotói jeleget, egyik képviselője lett a magyar irodalom realista irányzatának.« A levert 1848-as forradalom utáni társadalmi élet ellentmondásait vizsgálva O. Gromov elemzi azokat az ellentmondásokat is, amelyek Mikszáth alkotásaiban megnyilvánulnak. A paraszti élet ábrázolásáról megjegyzi, hogy elbeszéléseinek nagyrésztében az író mesterien megrajzolta korának falusi életét, de ugyanakkor »idealizált képet ad a paraszti életéről. Palettája nem ismer sötét színeket.« Nem veszi észre a falu kezdődő rétegződését, az egyes nagygazdák gyors meggazdagodását és a parasztság többségének elszegényedését. »Kedélyesen mosolyogva a falusi élet különböző megnyilvánulásain — állapítja meg O. Gromov — Mikszáth inkább enyhítette, mint felfedte azokat az engesztelhetetlen ellentmondásokat, amelyek megvoltak, értek és kiéleződtek a mikszáthi falvak, tanyák és földesúri majorok patriárkális árnyékában.« Mikszáth látta és megfigyelte a feudális Magyarország felbomlását és ennek »sorsszerűségével« tiszt-

tában volt. Igaza van az előszó-írónak, amikor azt írja, hogy »sajnálta az elmúlt régi jó világot de ugyanakkor, amikor együtt-érezett vele, egyúttal kritizálta, kifigurázta képviselőinek tragikómikus jellemét«. Ezt a felbomló és átalakuló társadalmat ábrázolta Mikszáth regényeiben, nagyjából elbeszéléseiben. Kora társadalmáról rajzolt képe azonban nem teljes, nem vette észre, hogy a magyar politikai élet porondján új osztály jelent meg: a magyar ipari proletariátus. Ez pedig O. Gromov szerint abból következett, hogy »figyelmen kívül hagyva az élesedő osztály-harcot, nem ismerte fel a proletariátusban az új élet, az új társadalom megalkotóját».

Az írói arckép lényeges problémáinak meg-rajzolása után az előszóíró rátér a »Különös házasság« elemzésére. Röviden ismerteti a cselekmény főbb mozzanatait és megállapítja, hogy »a szerző a regény lapjain lenyűgöző formában tiltakozik a feudalizmus és a klerikális reakció ellen«. Részletesen elemzi az egyház és az egyházi bíróságok aljas fondorlatait, amelyekkel érvényesnek nyilvánították ezt a szégyenletes házasságot. A regény azon túl, hogy letépi az álarcot a kicsapongásba és korrupcióba ragadt »szent atyákról«, átfogó képet ad a magyar társadalomról is. O. Gromov megjegyzi, hogy bár a regény a XIX. század elején játszódik le, Mikszáth az érintett jelenségek egész sorát saját kora életéből merítette. Példaként megemlíti az igazságszolgáltatás megvesztegethetőségéről, az uralkodó osztályok »önnemetesítéséről« írott ironikus mikszáthi megjegyzéseket. Nagy jelentőséget tulajdonít a regény azon helyeinek is, ahol az író a szegény, kizsákmányolt nép iránti rokonszenvéről tesz tanubizonyságot. Idézi azt a részt, amelyben Mikszáth Vidonka Józival kapcsolatban az elkallódott paraszti tehetségekről ír. O. Gromov az idézethez hozzáfűzi: »A polgári realista Mikszáth itt lényegében eljutott a jobboldalságnak, mint a haladást gátló szociális jelenségnek elítéléséhez».

Mikszáth stílusának jellemző vonásairól: lágy és könnyed humoráról, lírai kitéréseiről írva O. Gromov megjegyzi, hogy ezek Gogolnak, a nagy orosz klasszikus írónak írónkra gyakorolt hatására mutatnak.

A »Különös házasság« orosz-nyelvű kiadása nemcsak az előszó tömör, világos Mikszáth-

képe miatt tanulságos irodalomtörténet-írásunk számára, hanem a regény magyarzó jegyzetei is számos, klasszikusaink kiadásánál mellőzött szempontra hívják fel a figyelmet. A Magyar Klasszikusok kiadásánál kialakult az a gyakorlat, hogy a kiadott művekhez függelékként részletes szó- és tárgymagyarázatot fűznek. Ez a megoldás helyes, de egészében nem kielégítő. A regényt vagy verset olvasó sokszor átsiklik azok felett a szavak ill. kifejezések felett, amelyeket csak a kötetvégi jegyzetek magyaráznak meg, mert vagy nem veszi észre ezeket vagy nem akarja magát megzavarni a mű folyamatos olvasásában. Ezért bizonyul helyesebbnek a »Különös házasság« orosz kiadásának gyakorlata: rövid, tömör lapalji jegyzeteket fűz a szovjet olvasók számára megmagyarázandó fogalmakhoz, nevekhez és szavakhoz. Álljon itt ízelítőül néhány ilyen lapalji jegyzet: »Rákóczi kurucok«-hoz a következő lapalji jegyzet járul: »Kurucok — az osztrák elnyomás ellen vívott magyar függetlenségi harcnak XVIII. századbeli harcosai. Rákóczi Ferenc a kurucok vezére.« Néhány sorral alább Mikszáth a bujdosó kurucokra utalva az erdőben kóborló »sárga csizmák«-ról ír. A lapalji jegyzet magyarázata ez: »Sárga csizmát a kurucok viseltek«. A »locsolás« szót így magyarázza: »magyar népi szokás: a fiúk husvétkor lelocsolják a lányokat, ezért tőlük piros tojást kapnak«. Nem hagyja magyarázat nélkül a kiadás a regényben szereplő helység- és személyneveket sem. Sárospatak neve a regényben több ízben hol Sárospatak, hol Patac formában fordul elő. A lapalji jegyzetben ezt találjuk: »Sárospatak (Patak) Magyarország egyik északi városa, Rákóczi fejedelem volt székhelye«. Lapalji jegyzetben közli a fordító a regényben előforduló nagyszámú, latinnyelvű idézet jelentését is. Ez a jegyzet-forma lehetővé teszi a fordító számára, hogy az író szójátékát is visszaadhassa. (A regény elején Medve doktor szójátékát: »E beteg, nem beteg — Ebetek nem beteg« a fordító a regény szövegében cirill írással átírta és a láb-jegyzetben megmagyarázta).

A kiadás értékét növeli még az ízes, mikszáthi fordulatokat visszaadó jó fordítás is.

Rejtő István